SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO W 2010 R.

6. Zbiory biblioteczne

6.1. Stan zbiorów

W bibliotekach publicznych woj. śląskiego na dzień 31.12.2010 roku stan zbiorów wynosił :

książek	**16 422 328 wol.**
czasopism oprawnych	**301 302 wol.**
zbiorów specjalnych	**861 660 jedn. inw.**
w tym m.in. :	
materiałów audiowizualnych	319 435 jedn. inw.

Przybytki książkowe ogółem wyniosły w 2010 roku **432.146** woluminów, w tym ze środków samorządowych **255.033** woluminów, z dotacji Biblioteki Narodowej, w ramach Programu „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek" 54 943 woluminów.

Pozostałe **122.170** wol. to książki pozyskiwane z różnych źródeł (dary czytelników, zamiany za książki zagubione, zakupy z dobrowolnych wpłat czytelników na fundusze Stowarzyszeń Przyjaciół Bibliotek).

W 2010 roku biblioteki z funduszy samorządowych zakupiły **255.033** woluminy o wartości 5.554.813 zł, tj. o **33.397 wol. mniej** w porównaniu z rokiem 2009.

Struktura księgozbiorów 168 bibliotek publicznych woj. śląskiego (bez Biblioteki Śląskiej) przedstawia się następująco:

literatura piękna dla dorosłych:	**42,5%**
literatura dla dzieci i młodzieży:	**22,2%**
literatura popularnonaukowa:	**35,3%**

Struktura księgozbioru (stan na 31.12.2010 r.)

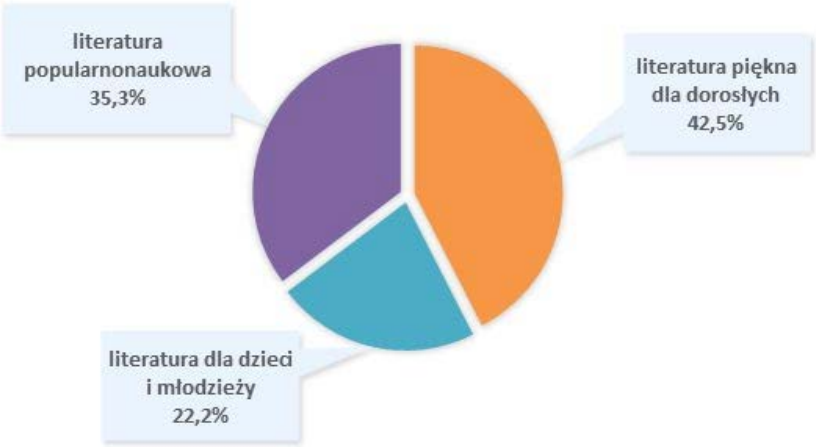

Spośród 169 bibliotek publicznych woj. śląskiego 166 bibliotek (98,2 %) wzbogaciło swe zbiory dzięki środkom uzyskanym z **dotacji** Biblioteki Narodowej, w ramach Programu „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek" **w kwocie 1 208 983 zł.** W ramach dotacji zakupiono 54 943 woluminy

Struktura zakupionych książek z dotacji kształtowała się następująco :

literatura piękna dla dorosłych :	29 734 wol., tj. **54,1%**
literatura dla dzieci i młodzieży:	13 128 wol., tj. **23,9%**
literatura popularnonaukowa :	12 081 wol., tj. **22,0%**

Dzięki środkom samorządowym i dotacji celowej Biblioteki Narodowej kwota na zakup nowych książek w przeliczeniu na 1 mieszkańca woj. śląskiego w 2010 roku wyniosła 1,45 zł (spadek o 0,13 zł w porównaniu z rokiem 2009). Na 1 czytelnika przypadła w 2010 roku kwota 7,66 zł (spadek o 0,45 zł ; w 2009 roku – 8,11 zł). Biorąc pod uwagę ogólny stan księgozbiorów na 1 mieszkańca przypadało 3,54 wolumina (- 0,03).

W 2010 roku jedenaście bibliotek publicznych woj. śląskiego wzmocniło swe księgozbiory otrzymując bezpłatnie z wydawnictwa „Świat Książki" 1 492 wol. książek na kwotę 55 900,90 zł. Były to lektury szkolne, beletrystyka polska i obca, literatura popularnonaukowa, słowniki i encyklopedie, wydane głównie w ciągu ostatnich dwóch lat. Akcja o charakterze ogólnopolskim, miała na celu pomoc rzeczową potrzebującym bibliotekom, a jej inicjatorem było Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Obdarowane biblioteki z dużym uznaniem wypowiadały się o przekazanej darowiźnie.

Ubytki (książki i czasopisma oprawne) w bibliotekach publicznych woj. śląskiego w 2010 roku wynosiły 658.109 woluminów, czyli **3,89%** stanu księgozbioru z końca poprzedniego roku. W 2010 roku ubytki w przeliczeniu na 100 mieszkańców sięgnęły co 25 książki.

Wskaźnik zakupu zbiorów wynosi dla:

	w 2009 roku	w 2010 roku
całego województwa		
	10 wol. / 100 mieszk.	9 wol. / 100 mieszk.
w tym:	6 wol. ze środków samorządowych	5 wol. ze środków samorządowych
powiatów ziemskich		
	10 wol. / 100 mieszk.	10 wol. / 100 mieszk.
w tym:	7 wol. ze środków samorządowych	7 wol. ze środków samorządowych
powiatów grodzkich		
	9 wol. / 100 mieszk.	8 wol. / 100 mieszk.
w tym:	6 wol. ze środków samorządowych	5 wol. ze środków samorządowych

Wskaźnik zakupu ogółem w 2010 roku dla całego województwa spadł o 1 wolumin z 10 wol. do 9 wol. na 100 mieszkańców.

Wskaźnik zakupu ze środków samorządowych w bibliotekach powiatów grodzkich spadł o 1 wolumin i wyniósł 5 wol. na 100 mieszkańców. W bibliotekach powiatów ziemskich wskaźnik ten pozostał bez zmian i wyniósł 7 woluminów na 100 mieszkańców.

Natomiast wskaźnik zakupu na 100 mieszkańców policzony według danych zawartych w sprawozdaniach GUS-u (tj. zakup ze środków samorządowych i z dotacji Biblioteki Narodowej) wyniósł w 2010 roku 6,68 wolumina na 100 mieszkańców (-0,77).

Zakup woluminów na 100 mieszkańców w poszczególnych powiatach woj. śląskiego przedstawiają poniższe tabele:

Powiaty ziemskie

Ogółem (różne źródła wpływów)			Powiat	(w tym ze środków samorządowych)		
2010	2009	Różnica +/-		2010	2009	Różnica +/-
14	14	bz.	bieruńsko-lędziński	12	13	-1
13	13	bz.	bielski	10	10	bz.
12	11	+1	będziński	8	9	-1
12	11	+1	raciborski	7	6	+1
10	11	-1	cieszyński	6	8	-2
10	10	bz.	gliwicki	6	6	bz.
10	10	bz.	kłobucki	8	8	bz.
10	10	bz.	mikołowski	6	7	-1
10	10	bz.	pszczyński	7	8	-1
10	10	bz.	żywiecki	6	7	-1
9	7	+2	lubliniecki	6	5	+1
9	10	-1	wodzisławski	7	6	+1
8	8	bz.	częstochowski	6	6	bz.
8	10	-2	rybnicki	5	9	-4
8	9	-1	tarnogórski	4	5	-1
7	8	-1	myszkowski	5	6	-1
7	7	bz.	zawierciański	4	4	bz.

Powiaty grodzkie

Ogółem (różne źródła wpływów)			Powiat	(w tym ze środków samorządowych)		
2010	2009	Różnica +/-		2010	2009	Różnica +/-
14	11	+3	Gliwice	12	9	+3
14	16	-2	Jastrzębie Zdrój	11	13	-2
14	19	-5	Jaworzno	8	14	-6
12	13	-1	Tychy	8	9	-1
10	10	bz.	Bielsko-Biała	4	4	bz.
10	9	+1	Piekary Śląskie	3	3	bz.
9	10	-1	Sosnowiec	7	8	-1
9	10	-1	Zabrze	5	6	-1
8	8	bz.	Rybnik	4	5	-1
7	9	-2	Siemianowice Śl.	5	5	bz.
6	10	-4	Katowice	4	7	-3
6	8	-2	Świętochłowice	3	2	+1
5	5	bz.	Chorzów	3	3	bz.
5	7	-2	Mysłowice	0	4	-4
5	11	-6	Żory	3	8	-5
4	3	+1	Bytom	2	1	+1
4	5	-1	Częstochowa	1	1	bz.
4	7	-3	Dąbrowa Górnicza	1	2	-1
4	4	bz.	Ruda Śląska	0	1	-1

W bibliotekach trzech powiatów ziemskich wskaźniki zakupu ze środków samorządowych zwiększyły się, w dziewięciu uległy obniżeniu, a w pięciu – pozostały na tym samym poziomie co w roku 2009. Natomiast w bibliotekach trzech powiatów grodzkich wskaźniki zakupu ze środków samorządowych uległy zwiększeniu, w jedenastu zmniejszyły się, i w pięciu – pozostały bez zmian.

Wskaźnik nabytków w powiatach ziemskich w 2009 r.
(w przeliczeniu na 100 mieszkańców)

Wskaźnik nabytków w powiatach ziemskich w 2010 r.
(w przeliczeniu na 100 mieszkańców)

Wskaźnik nabytków w powiatach grodzkich w 2009 r.
(w przeliczeniu na 100 mieszkańców)

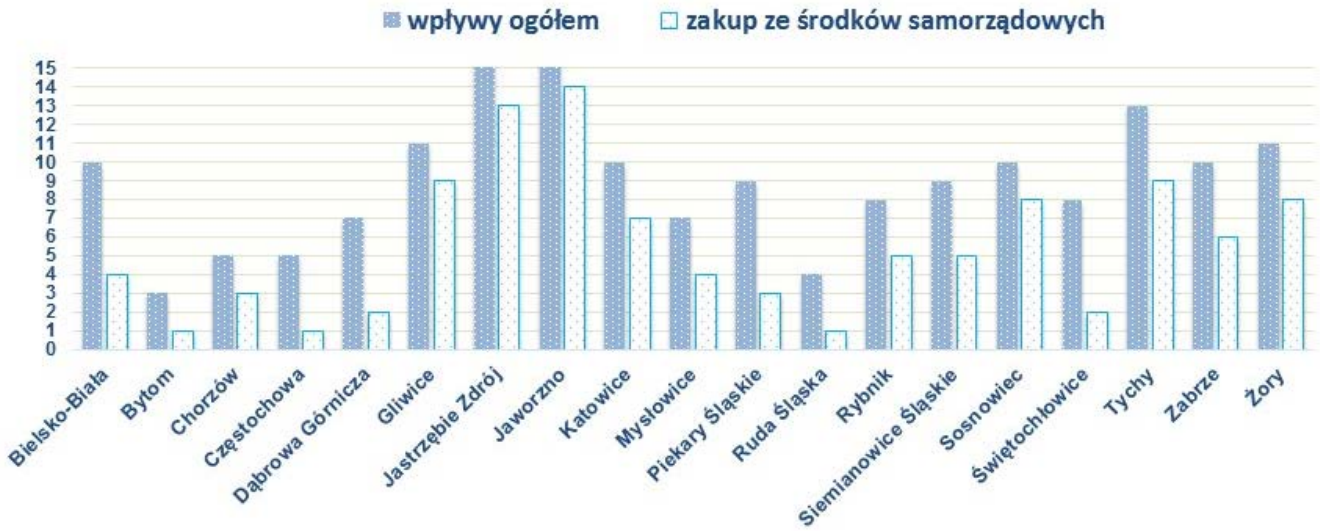

Wskaźnik nabytków w powiatach grodzkich w 2010 r.
(w przeliczeniu na 100 mieszkańców)

W 2010 roku **średnia cena książki** zakupionej do biblioteki wyniosła 21 zł (bez zmian w stosunku do roku 2009), w tym w powiatach grodzkich 21 zł (bez zmian) i w powiatach ziemskich 22 zł (+1 zł).

6.2 Polityka gromadzenia; preferencje w zakupach nowości

W 2010 roku podobnie – jak w latach ubiegłych – biblioteki publiczne naszego województwa gromadziły swe zbiory drogą zakupu, darów od czytelników i instytucji, w formie zamiany za książki zagubione lub zniszczone i zakup antykwaryczny. Cennym i bardzo oczekiwanym przez biblioteki sposobem wzbogacania zbiorów był także zakup w ramach Programu Biblioteki Narodowej „Zakup nowości wydawniczych dla bibliotek". Niestety, w 2010 roku podobnie jak w roku poprzednim, wysokość tych środków obniżona została o 65% w skali kraju, co wpłynęło na zmniejszenie ilości zakupionych książek w naszym województwie o 2 765 wol. (tj. o 5,03% mniej) w porównaniu z rokiem 2009. W ramach dotacji biblioteki mogły nabywać publikacje drukowane lub na innym nośniku (książki mówione, pisane alfabetem Braille'a, książki elektroniczne, wydawnictwa multimedialne, wydawnictwa nutowe i kartograficzne), dostępne na rynku księgarskim, niezależnie od roku wydania.

Ponadto biblioteki (GBP w Brennej, GBP w Gierałtowicach, GBP w Goczałkowicach Zdroju, GBP w Konopiskach i GBP w Wyrach), które dotknęła klęska powodzi dzięki środkom z Programu Fundacji Polsko-Amerykańskiej i Centrum Edukacji Obywatelskiej „Akcja Powódź-Pomagamy", odnowiły swoje księgozbiory. W 2010 roku fundusze w ramach Programu „Akademia Orange dla bibliotek" również pozwoliły na powiększenie zbiorów książkowych niektórych bibliotek. Tradycyjnie już Miejskie/Gminne Komisje ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (np. w Kaletach, Konopiskach, Lubomi, Marklowicach) przekazały miejscowym bibliotekom pieniądze na zakup publikacji na temat zapobiegania i leczenia wszelkich uzależnień wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.

Polityka gromadzenia zbiorów

Politykę gromadzenia zbiorów kształtowało kilka czynników. Główne z nich to potrzeby czytelnicze i posiadane przez biblioteki środki finansowe. Niestety kilka bibliotek w naszym województwie, podobnie jak w latach ubiegłych, borykało się z dużymi trudnościami finansowymi w tym względzie (m.in.: MBP Mysłowice, MBP Ruda Śląska, MGBP Koniecpol). W omawianym okresie szczególną uwagę zwracano na uaktualnienie księgozbiorów podręcznych oraz zakup literatury beletrystycznej polskiej i obcej dla dorosłych. Uzupełniano także literaturę dla dzieci i młodzieży. Na potrzeby studentów i osób podnoszących swe kwalifikacje zawodowe nabywano książki z wielu dziedzin wiedzy, zgodnych z kierunkami studiów użytkowników. Dzięki systematycznym i planowym zakupom możliwe było rozszerzenie oferty czytelniczej o nowe i wartościowe publikacje, zarówno drukowane jak i pozaksiążkowe (audiobooki, płyty CD z nagraniami muzycznymi, gry komputerowe, mapy).

W związku z powodzią Gminnej Bibliotece Publicznej w Brennej przekazano w darze dla Filii w Górkach Małych 1.550 woluminów, które zebrane zostały wśród czytelników i pracowników Biblioteki Śląskiej.

Poza tym podarowano bibliotekom następujące książki i plakaty: *Rodzina rodzinie* (17 egz.), *Wiśniewski Zbigniew: Przyszłość należy do człowieka rozumnego* (32 egz. – dar Wydawcy), *Rodgers Joann Ellison: Narkotyki i seks* (14 egz. – dar Wydawcy), *Friedland Bruce: Emocje i myśli* (14 egz. – dar Wydawcy), *Check William A.: AIDS* (14 egz. – dar Wydawcy), plakat: *Nagrody za upowszechnianie czytelnictwa Polskiej Sekcji IBBY 2009* (7 egz.)

Z okazji Tygodnia Bibliotek Biblioteka Śląska wraz z ZO SBP w Katowicach zakupiła i przekazała bibliotekom 180 egz. okolicznościowych plakatów.

Z okazji Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich podarowano książki Gminnej Bibliotece Publicznej w Kornowacu, w powiecie raciborskim.

Zakup nowości do Biblioteki Centralnej i do filii; zasady ilościowe i jakościowe

Z usług bibliotek publicznych korzysta zróżnicowana grupa użytkowników, posiadająca inne preferencje i zainteresowania czytelnicze. Przy rozdziale książek do poszczególnych agend i filii wiele bibliotek stosuje zasady ilościowe i jakościowe. Wśród najważniejszych wymienia się: dezyderaty czytelników, lokalizację placówki, czytelników (ich liczbę i grupy wiekowe), gromadzone zbiory (rodzaj, ilość, aktualność), liczbę i strukturę wypożyczeń, liczbę mieszkańców oraz wielkość lokalu. Przy zakupie książek dla filii znajdujących się w budynkach szkolnych szczególną uwagę zwracano na uzupełnienie obowiązujących lektur szkolnych oraz książek popularnonaukowych dla dzieci i młodzieży. Biblioteki przyjęły zasadę ograniczania liczby egzemplarzy przy możliwie szerokim wachlarzu tytułów. W bibliotekach miejskich zbiory audiowizualne trafiały do wyspecjalizowanych agend i działów. W bibliotekach miejsko-gminnych i gminnych literatura popularnonaukowa gromadzona jest częściej w centrali, natomiast filie biblioteczne otrzymują, zgodnie z zapotrzebowaniem, głównie beletrystykę oraz literaturę dla dzieci i młodzieży. Dąży się do zróżnicowania tytułów, aby istniała możliwość wymiany księgozbioru między filiami.

6.3. Literatura obcojęzyczna

Gromadzenie różnorodnych zbiorów to jedno z podstawowych zadań bibliotek publicznych. Wśród celów gromadzenia i udostępniania literatury obcojęzycznej przez biblioteki wymienić należy: uwzględnienie zainteresowań czytelników znających języki obce, zaspokajanie potrzeb mniejszości narodowych, wzrost zainteresowania językami i wzrost poziomu ich znajomości oraz obsługa czytelników cudzoziemców.

Literatura obcojęzyczna gromadzona jest głównie w bibliotekach wielkomiejskich i miejskich. Najwięcej tytułów posiadają biblioteki centralne. Trzy biblioteki (MBP Katowice, MBP Tarnowskie Góry, Żywiecka Biblioteka Samorządowa) posiadają wyspecjalizowane agendy gromadzące ten rodzaj zbiorów. Wśród bibliotek publicznych naszego województwa literaturę obcojęzyczną gromadzi: 82% bibliotek miejskich, 68% miejsko-gminnych i 59% bibliotek gminnych. Wielkość tych zbiorów kształtuje się w przedziale od kilku do trzech tysięcy woluminów. Jest to literatura w językach: angielskim, niemieckim, francuskim, rosyjskim, a także pojedyncze egzemplarze w języku hiszpańskim, włoskim, chińskim, hindi. Ze sprawozdań wynika, że znacząca liczba bibliotek kompletuje zbiór literatury pięknej z myślą o dorosłych i dzieciach. Są to najczęściej powieści, opowiadania (w tym fantasy), bajeczki, także dwujęzyczne. Zbiory literatury popularnonaukowej są niewielkie. Są to encyklopedie (np. *Britannica*), leksykony, albumy, przewodniki, mapy turystyczne, foldery, regionalia, poradniki, rozmówki, podręczniki do nauki języków oraz słowniki. Nieliczne placówki biblioteczne gromadzą zbiory specjalne w językach obcych. Są to najczęściej multimedialne podręczniki, kasety do nauki języków obcych, audiobooki, filmy na DVD. Biblioteki gminne posiadają niewielki zbiór literatury obcojęzycznej. Głównym źródłem jej nabycia są dary od czytelników, wydawców, bibliotek, organizacji, towarzystw kulturalnych, mniejszości niemieckiej a także dary pochodzące z miast partnerskich. Zakupy literatury obcojęzycznej dokonywane są w wyspecjalizowanych placówkach, zajmujących się dystrybucją takiej literatury, np.: *Omnibus trading, Szawal, International Books Distributor.*

Ze względu na teren zamieszkiwania w powiatach gliwickim i raciborskim ludności narodowości niemieckiej, tamtejsze biblioteki gromadzą głównie literaturę w języku niemieckim, natomiast biblioteki w powiecie żywieckim – literaturę w języku słowackim. Gminna Biblioteka Publiczna w Nędzy posiada zbiory obcojęzyczne będące własnością Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców Województwa Śląskiego (DFK), a GBP w Rudniku - należące do Fundacji Górnośląskiego Centrum Kultury i Spotkań im. Josepha Eichendorffa. Nieliczne biblioteki woj. śląskiego gromadzą także czasopisma obcojęzyczne, np.: *The Times, Newsweek, Stern.*

Odbiorcami literatury obcojęzycznej są głównie studenci filologii, młodzież, osoby uczące się danego języka i dokształcające się, obcokrajowcy.

Zbiory obcojęzyczne książek i umożliwienie dostępu do informacji w językach obcych wzmacniają atrakcyjność i użyteczność bibliotek oraz przyczyniają się do rozszerzenia zasięgu ich oddziaływania.

6.4. Prenumerata czasopism

W 2010 roku w bibliotekach publicznych woj. śląskiego prenumerowano ogółem 9.790 tytułów czasopism o wartości 1.353.532 zł, tj. o 416 tytułów mniej niż w roku 2009.

Jedenaście bibliotek, tj. 6,5% (MGBP Pilica, GBP Gierałtowice, GBP Istebna, GBP Koszarawa, GBP Łękawica, GBP Miedźno, GBP Radziechowy-Wieprz, GBP Rajcza, GBP Rędziny, GBP Starcza, GBP Ujsoły) w ogóle nie prowadziło prenumeraty ze względu na brak środków finansowych na ten cel oraz skromne warunki lokalowe placówek bibliotecznych.

Prenumerowana prasa obejmowała tytuły z różnych dziedzin wiedzy, kultury i życia społeczno-politycznego. Zamówienia na prenumeratę prasy sporządzane były kwartalnie, co pozwalało szybko reagować na zmieniające się zapotrzebowanie czytelników. Poza prenumeratą biblioteki pozyskiwały również czasopisma w formie darów czytelniczych. Były to głównie periodyki kobiece, czasopisma poradnikowe oraz tytuły przekazywane nieodpłatnie przez urzędy miast i gmin. Zarówno liczba, jak i różnorodność oferty prasowej nie zaspokajała jednak potrzeb wszystkich czytelników.

Jak co roku prenumerowano również periodyki bibliotekarskie, udostępniane głównie w czytelniach bibliotek centralnych. Najpopularniejszymi tytułami były *Bibliotekarz, Poradnik Bibliotekarza* oraz *Nowe Książki*.

Cztery biblioteki, tj. 2,4% (MGBP Koniecpol, MGBP Żarki, GBP Ślemień, GBP Wręczyca) prenumerowały jedynie czasopismo bibliotekarskie *(Poradnik Bibliotekarza)*; w 2009 roku takich bibliotek było sześć.

Z prasy najczęściej korzystali emeryci i renciści (gazety) oraz studenci i osoby pracujące (szczególnie z czasopism społeczno-politycznych). Niezmiennym zainteresowaniem wśród wszystkich grup czytelników cieszyły się czasopisma popularnonaukowe. Poczytne były także czasopisma i periodyki regionalne. W minionym roku biblioteki publiczne naszego województwa udostępniły łącznie 2 571 960 czasopism, w tym na zewnątrz 642 066 egzemplarzy; były to zarówno czasopisma oprawne, jak i nieoprawne. Tradycyjnie już aktualne numery czasopism udostępniane były na miejscu w czytelniach lub w kącikach czytelniczych, natomiast numery archiwalne wypożyczano do domu. Prasa stanowiła cenne źródło uzupełnienia warsztatu informacyjnego biblioteki.

W 2010 roku Biblioteka Śląska przekazała nieodpłatnie bibliotekom publicznym naszego województwa czasopismo Śląsk (nr nr 1–12; łącznie 102 egz.), podarowany bibliotekom powiatowym przez Górnośląskie Towarzystwo Literackie z Katowic. Ponadto od lipca, kiedy Biblioteka Śląska stała się współwydawcą tego miesięcznika, tj. od numeru 6 do numeru 12, prawie wszystkim placówkom bibliotecznym w województwie przekazano w darze łącznie 3.550 egzemplarzy.